

БЕЛАРУСКА-ПОЛЬСКІЯ СТАСУНКІ Ў 1920 ГОДЗЕ

ЮЛІЯ ФЕДЗЯНІНА

Анотацыя: Артыкул аб стасунках паміж беларускім і польскім бокам у 1920 годзе, дакладней, у часе падзей польска-савецкай вайны. Для беларускіх нацыянальных дзеячаў у гэты час адным з найважнейшых было пытанне аб тэрыторыі і межах беларускай дзяржавы. Пытанне гэта было значным незалежна ад таго, ці ўвойдзе Беларусь у федэратыўны саюз з суседнімі дзяржавамі, ці стане самастойнай дзяржавай. Аднак старанні, якія прыкладваліся ў гэты час беларускімі нацыянальнымі дзеячамі не прывялі да поспеху.

Ключавыя словы: Беларусь, Польшча, беларускія палітычныя партыі, 1920 год.

BELARUSIAN-POLISH RELATIONS IN 1920

Abstract: The article discusses relations between Belarusian and Polish sides in 1920, during the Polish-Soviet war. At this time Belarusian activists saw territory and borders of the Belarusian state as the most important question. This question was important regardless of the fact whether Belarus would join a federal union with the neighbouring states or remain independent. Unfortunately, their attempts proved unsuccessful in the end.

Keywords: Belarus, Poland, Belarusian Political Parties, 1920.

Канфлікт паміж польскім і савецкім бакамі, які ў выніку прывёў да польска-савецкай вайны, закрануў і беларускія тэрыторыі. Большасць беларускіх палітычных дзеячаў, якія былі аб'яднаны вакол Рады Беларускай Народнай Рэспублікі, не выключалі магчымасці саюзу з Польшчай. У 1920 годзе сярод беларускіх палітычных дзеячаў вызначылася група, у якую ўваходзілі прадстаўнікі розных партый і кірункаў, згодныя на “самакіраванне Беларусі ў межах Польскай дзяржавы”. Рэалізацыі гэтага плана павінен быў служыць створаны яшчэ ў жніўні 1919 года Беларускі Нацыянальны Камітэт на чале з сацыял-дэмакратам Аляксандрам Прушынскім (Алесь Гарун). БНК павінен быў правесці выбары ў польскі сейм ў Мінскай і Гродзенскай губернях. Дэпутатам, выбраным ад гэтых губерняў, трэба было заявіць аб уключэнні беларускіх зямель у склад Польшчы (Козляков, 2001: 172). Ужо 27 лютага 1920 года БНК звярнуўся да Генеральнага камісара ўсходніх зямель з просьбай дазволіць правядзенне 15 красавіка 1920 года Усебеларускага нацыянальнага кангрэсу для абрання Цэнтральнага нацыянальнага органа, які выступаў бы ад імя ўсяго беларускага народа. Праграма кангрэсу прадугледжвала абмеркаванне наступных пытанняў: палітычны стан Беларусі (незалежнасць Беларусі, беларускае войска, адносіны з суседнімі народамі і дзяржавамі), справы беларускай асветы, эканамічны стан, выбары Цэнтральнага нацыянальнага камітэта (Козляков, 2001: 172).

Вясной 1920 года ў польскіх палітычных колах не рашыліся на падтрымку ідэі беларускай незалежнасці, надзеі беларусаў на стварэнне беларускай дзяржавы выкарыстоўвалі ў сваіх мэтах, паколькі да таго часу не было вырашана пытанне польскай усходняй мяжы. З іншага боку, не хацелі, каб беларускія палітыкі шукалі дапамогі з боку Савецкай Расіі (Michaluk, 2010: 497). Былі праведзены папярэднія перамовы з “даверанай асобай” беларускіх палітычных колаў Вацлавам Іваноўскім, які для гэтага прыбыў у Варшаву. Вынікам гэтых, пакуль яшчэ не перамоваў, а папярэдніх нарадаў, з’явіўся прадстаўлены В. Іваноўскім “Мемарандум па беларускім пытанні” (Документы, 1963: 610–611). З 21 да 24 сакавіка 1920 года ў Мінску адбываліся перамовы паміж палякамі і беларусамі. Беларуская дэлегацыя прадстаўляла ўсе беларускія палітычныя групы. Сярод палітычных патрабаванняў, якія вылучала беларуская дэлегацыя, былі наступныя: прызнанне незалежнасці Беларусі, прадстаўніцтва на мірных перамовах, стварэнне незалежнага літоўска-беларускага ўрада (Гамулка, 2008: 102). Таксама сярод патрабаванняў, прапанаваных з беларускага боку, была неабходнасць пацвярджэння таго, што польскі ўрад выступіць у абарону цэласнасці беларускіх зямель (Michaluk, 2010: 497). Перамовы дазволілі Польшчы

атрымаць падтрымку толькі часткі беларускіх дзеячаў, не ўплываючы мясцовага насельніцтва.

Ужніўні 1920 года ад імя Рады Міністраў БНР быў апублікаваны мемарандум паслам саюзных дзяржаў. Сутнасць мемарандума звадзілася да таго, што пасля заняцця часткі Беларусі польскімі войскамі ў 1919 годзе Юзаф Пілсудскі афіцыйна абвясціў у Мінску, што Беларусь павінна быць незалежнай дзяржавай, а ўзаемаадносіны паміж беларускім і польскім народамі павінны быць адносінамі роўнага з роўным. Такім чынам, на мірнай канферэнцыі, якая павінна адбыцца ў Мінску, неабходна прысутнасць прадстаўнікоў урада БНР, для перамоваў з прадстаўнікамі Польшчы і Савецкай Расіі (ДАРФ: л. 8).

Пад уплывам часовых поспехаў польскіх войск на Заходнім фронце кіраўніцтва партыі беларускіх эсэраў прадпрымала спробы ўсталяваць кантакты з польскай адміністрацыяй. Вацлаў Ластоўскі са згоды ЦК БПС-Р афіцыйна звярнуўся ў сярэдзіне верасня да Юзафа Пілсудскага з прапановай выступіць супраць Чырвонай Арміі. Да таго часу Вацлаў Ластоўскі зноў вярнуўся да ідэі стварэння беларускай дзяржавы на федэратыўных пачатках з Польшчай. Такі варыянт ён і прапанаваў Юзафу Пілсудскаму, каб схіліць кіраўніка польскай дзяржавы да сумеснай барацьбы супраць Саветаў.

Мірныя перамовы, якія адбываліся з удзелам РСФСР і Польшчы ў Мінску і Рызе, не маглі не прыцягнуць увагі беларускіх палітыкаў. На удзел у мірных перамовах у якасці прадстаўнікоў беларускага народа маглі прэтэндаваць як беларускія нацыянальныя дзеячы, так і прадстаўнікі БССР, якая была паўторна абвешчана 31 ліпеня 1920 года. Аднак кіраўніцтва Савецкай Расіі не жадала ўдзелу незалежнай беларускай дэлегацыі. Польскі бок таксама не быў зацікаўлены ва ўдзеле беларускіх прадстаўнікоў у савецка-польскіх мірных перамовах. Заключэнне прэлімінарнага мірнага дагавору ў кастрычніку 1920 года выклікала негатыўную рэакцыю з боку лідараў нацыянальна-дэмакратычнага руху. 20 кастрычніка 1920 года ў Рызе была склікана нацыянальна-палітычная канферэнцыя, старшынёй якой быў абраны Клаўдзій Дуж-Душэўскі (НАРБ: л. 14). Удзельнікі канферэнцыі выказалі нязгоду ўмовам мірнага дагавору, матывуючы яго неабгрунтаванасць тым, што Польшча на землі, атрыманыя па дагавору, не мае ні гістарычнага, ні этнаграфічнага права. Мір гэты, на думку удзельнікаў канферэнцыі, знічожыў права беларускага народа на самавызначэнне. На рыжскай канферэнцыі прынялі рэзалюцыю, у якой патрабаваўся перагляд умоваў прэлімінарнага міру і ўстанаўленне дзяржаўных беларуска-расійскіх і беларуска-польскіх межаў па этнаграфічным прынцыпе. У рэзалюцыі гаварылася аб неабходнасці “ўсімі сродкамі

і спосабамі працягваць барацьбу за незалежную БНР” (Міхнюк, 2000: 141). Апроч таго, высоўвалася патрабаванне допуску як раўнапраўнага боку на мірныя савецка-польскія перамовы дэлегацыі БНР, якая прадстаўляе адзінага правамоцнага прадстаўніка беларускага народа, а таксама неўмяшанне ані Расіі, ані Польшчы ва ўнутраныя беларускія справы (Архівы БНР, 1998: 919). Аднак намаганні, якія прыкладваліся ў гэты час беларускімі нацыянальнымі дзеячамі, не прывялі да поспеху.

Бібліяграфія

1. Архівы БНР: у 2-х кн. (1998). Т.1. Кн. 1–2. Беларускі Інстытут Навукі і Мастацтва: Вільня – Нью-Ёрк – Менск – Прага.
2. Гамулка, Крысціна (2008). *Паміж Польшчай і Расіяй. Беларусь ў канцэпцыях польскіх палітычных фарміраванняў (1918–1922)*. Вільня: Палітычная сфера.
3. Дзяржаўны архіў Расійскай Федэрацыі (ДАРФ), ф. 6218, воп. 1, с. 1, л. 8.
4. Документы и материалы по истории советско-польских отношений (1963). Т.2: Ноябрь 1918 г. – апрель 1920 г. Москва: Наука.
5. Козляков, Владимир (2001). *Национальный вопрос и неонароднические партии. Начало XX в. – конец 20-х гг. (На материалах России, Беларуси, Украины)*. Минск: БГТУ.
6. Міхнюк, Уладзімір (2000). *“Рыжскі мір і Беларусь”, XX стагоддзе ў гісторыі палякаў і беларусаў*. Мінск.
7. Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь (НАРБ), ф. 325, воп.1, с. 97, л. 14.
8. Michaluk, Dorota (2010). *Białoruska Republika Ludowa 1918-1920. U podstaw białoruskiej państwowości*. Toruń: Wydawnictwo Naukowo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.